

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาดีและการบังคับโทษทางอาญา สำหรับเด็กและเยาวชน

The Legal Issues Concerning the Judicial Process and The Enforcement of Criminal Penalties for Children and Juvenile

อภิชา พิชญะธนกร^{1*} และวรรณวิภา เมืองถ้ำ²

Apicha Pidchayathanakorn^{1*} and Wanwipa Muangtham²

¹นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

^{1*}Master Student of Laws Sukothai Thammathirat Open University

²Lecturer from the School of Laws Sukothai Thammathirat Open University

*Corresponding Author Email: pidchayathanakorn@hotmail.com

Received: 25 October 2025 Revised: 29 December 2025 Accepted: 7 January 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาความสำคัญ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวกับการพิจารณาดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชน 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรฐานทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยและต่างประเทศ 3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน และ 4. เพื่อศึกษาเสนอแนวทางแก้ไขปัญหกระบวนการพิจารณาดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ อาทิ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ งานวิจัย ตั๋วบทกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา และข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพิจารณาดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชนเป็นกระบวนการที่เน้นความละเอียดอ่อน ยึดหลักสิทธิมนุษยชนและการฟื้นฟูเด็กเป็นสำคัญ เพื่อให้เด็กสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพและเป็นพลเมืองดี 2) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยและต่างประเทศ ย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมาย 3) พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และประมวลกฎหมายอาญายังมีช่องโหว่ของตัวบทกฎหมายบางประการเกี่ยวกับขั้นตอนการนำเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เด็กจึงยังไม่ได้รับการคุ้มครองตามหลักสากลที่แท้จริง และ 4) ควรมีการแก้ไขและปรับปรุงพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องที่เกี่ยวกับการอุทธรณ์ การคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชน อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ทั้งนี้ เพื่อให้ระบบยุติธรรมเยาวชนสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานสากล

คำสำคัญ: กระบวนการพิจารณาคดีอาญา, การบังคับโทษทางอาญา, เด็กและเยาวชน

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the importance, meaning, concepts, theories, and principles related to the trial and punishment of children or juveniles 2. to conduct a comparative study of legal measures concerning the criminal justice process for children and juveniles in Thailand and other countries 3. to examine and analyze legal problems related to the trial and punishment process for children and juveniles and 4. to propose solutions to improve such processes. This study employs a qualitative research approach, drawing on documentary sources such as books, textbooks, theses, academic articles, research reports, statutory laws, Supreme Court judgments, and other relevant documents. The data were collected from both domestic and international sources and analyzed using content analysis. The content analysis revealed that 1) the trial and punishment of children or juveniles constitute a sensitive process grounded in human rights principles and the philosophy of rehabilitation, aiming to ensure that children can reintegrate into society as responsible citizens 2) the criminal justice process for children and juveniles in Thailand and abroad differs significantly in terms of legal enforcement and procedural safeguards 3) the Juvenile and Family Court Act and Juvenile and Family Procedure Act B.E. 2553 (2010) and the Penal Code still contain certain legal gaps concerning the procedures for bringing children into the justice system, resulting in inadequate protection under international standards and 4) these laws including the Criminal Procedure Code should be revised and improved, particularly in areas related to appeals, protection of child and juvenile offenders, and the authority and duties of officials. Such reforms are necessary to ensure that Thailand's juvenile justice system aligns more closely with human rights principles and international norms.

Keywords: Judicial Process, The Enforcement of Criminal Penalties, Children and Juvenile

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน (Youth Justice) เป็นหลักการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กหรือเยาวชนที่ก้าวพลาดสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งจะแยกการพิจารณาคดีของเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดมาอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (กลุ่มประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร กระทรวงยุติธรรม, 2566, น.1) ซึ่งต่างจากผู้ใหญ่ ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน สำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนนั้นต้องเน้นการแก้ไขฟื้นฟู โดยรัฐมีอำนาจในการควบคุมพฤติกรรมและอบรมเด็กและเยาวชนเสมือนเป็นผู้ปกครอง (บุญยวัฒน์ ไตร

จุฬารากฎหมาย, 2564, น.107) ปัจจุบันทุกประเทศต่างให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนอย่างมาก โดยร่วมมือกันในทุกภาคส่วน แต่ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนก็ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 จะเป็นกฎหมายที่จัดตั้งขึ้นเพื่อกำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินคดีกับเด็กและเยาวชนตั้งแต่ขั้นการจับกุมไปตลอดจนกระทั่งถึงศาลก็ตาม แต่เนื่องด้วยหลักเกณฑ์หลักเกณฑ์เงื่อนไขต่างๆ ที่ยังคงถูกจำกัดมากเกินไปซึ่งขัดกับวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว ฯลฯ ที่มุ่งให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับตนเป็นคนดีคืนสู่สังคมได้อย่างคนทั่วไป (ILaw, 2553, ออนไลน์)

ดังนั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พบว่าทั้งกระบวนการและขั้นตอนในการปฏิบัติรวมถึงมาตรการทางกฎหมายจึงมีช่องว่างอันทำให้ไม่ให้ครอบคลุมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันดังกรณีตามมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติสิทธิอุทธรณ์คำสั่งคุมขังเด็กหรือเยาวชนไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเด็ก กรณีตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ที่กำหนดให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้เฉพาะคดีที่มีโทษไม่เกิน 5 ปี เท่านั้นซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิเด็กที่กระทำผิดร้ายแรงกว่านั้นไม่ให้ได้รับโอกาสฟื้นฟูตามแนวทางการแก้ไขเยียวยา กรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 ซึ่งมาตรานี้ยกเว้นโทษแก่เด็กที่อายุเกิน 12 แต่ไม่เกิน 15 ปี โดยให้ใช้มาตรการสังคมหรือฝึกอบรมแทนโทษอาญา หากในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก อัตราโทษดังกล่าวจึงยังไม่เหมาะสมกับความผิดในการกระทำ และในกรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 75 พบว่ากฎหมายไม่ได้ให้อำนาจศาลในการพิจารณาความผิดของเยาวชนตามความหนักเบาของคดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน
4. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหามหาวิทยาลัยเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

การบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กหรือเยาวชน

หลักว่าด้วยประโยชน์สูงสุดของเด็ก ซึ่งหัวใจสำคัญในการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมต้อง “ยึดเอาเด็กหรือผู้เยาว์ในคดีเป็นศูนย์กลาง” บุคคลผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานศาล หน่วยงานอัยการ หน่วยงานพนักงานตำรวจ หน่วยงานสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลต้องคำนึงถึง “หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก” ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในการตีความกฎหมายในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็ก กล่าวได้ว่า การคุ้มครองสิทธิของเด็ก

หรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อไม่ให้เด็กหรือเยาวชนถูกละเมิดหรือกระทำการใดอันเป็นการกระทบสิทธิของพวกเขาตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยต้องยึดเอาเด็กหรือผู้เยาว์ในคดีเป็นศูนย์กลาง บุคคลผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลต้องคำนึงถึง “หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก” เป็นหลัก ทั้งนี้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กในประเทศไทยยึดหลักคิดในการคุ้มครองป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กที่มีที่มาจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติในการขจัดความรุนแรงต่อเด็กของสหประชาชาติ ด้านการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยให้ตระหนักถึงการคุ้มครองป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็กที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนจะอยู่ในฐานะผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเด็กตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) (ภรณ์ เกราะแก้ว, 2565, น.213)

1.1 เจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม คุ้มครองสิทธิของบุคคลและอำนวยความสะดวกในสังคมนั้น (ฉัตรทริภา นภานาพงศ์, 2563, น.32) ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นจะมุ่งส่งเสริมถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน โดยมีศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาและตัดสินคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดเพื่อให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสมกับความผิดและพฤติการณ์ของความผิดนั้นตามหลักการ “หลักการเรื่องความพอเหมาะพอดี หลักการเรื่องความพอเหมาะพอดี” (กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ และคณะผู้แปล, 2548, น.80) โดยเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก แบ่งได้เป็น 2 ส่วน (พิชญ์สินี วงศ์ปราโมทย์, 2557, น.19) กล่าวคือ 1) การให้ความสำคัญกับการทำให้เด็กกลับตนเป็นคนดียิ่งกว่าการลงโทษเด็ก 2) มาตรการที่จะใช้กับเด็กต้องเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน และโดยทั่วไปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่หนึ่ง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กของประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับการทำให้เด็กกลับตนเป็นคนดีแทนการลงโทษเด็ก และส่วนที่สอง มาตรการที่จะใช้กับเด็กแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กแต่ละคน (ณรงค์ ใจหาญ, 2543, น.358-359) ซึ่งตามหลักการและแนวคิดทฤษฎีของกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักการตรวจสอบค้นหาความจริง เป็นการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ ความผิดหรือบริสุทธิ์ของบุคคลในการกระทำความผิดอาญาหรือไม่ และนำไปสู่การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการกำหนดโทษเพื่อให้ผลกับบุคคลนั้น (อิงครัต ดลเจิม, 2563, น.71)

1.2 การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

หลักการในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือคำสั่งศาลเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ยังมิได้เป็นผู้กระทำผิด จะปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนนี้เสมือนว่าเป็นผู้กระทำผิดมิได้ มีการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือข้อกำหนดในสถานแรกรับเด็กและเยาวชนให้คำนึงถึงประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ (กมลพร กัลยาณมิตร, 2562, น.131) ซึ่งการปฏิบัติต่อเด็กในกระบวนการยุติธรรมต้องยึดหลักการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นที่ตั้ง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกำหนดให้เด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปีได้รับการคุ้มครองพิเศษทั้งในฐานะผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือ

พยาน โดยต้องสอบสวนและดำเนินคดีด้วยวิธีที่เหมาะสมกับ พัฒนาการของเด็ก เช่น การควบคุมตัวเป็นทางเลือกสุดท้าย การคุ้มครองความเป็นส่วนตัว และจัดสถานที่เหมาะสมในการสอบปากคำเพื่อป้องกันการถูกกระทำซ้ำทางจิตใจ นอกจากนี้ ศาลจะเน้นมาตรการฟื้นฟู เยียวยา และส่งเสริมเด็กมากกว่าการลงโทษทางอาญา เพื่อช่วยให้เด็กสามารถกลับสู่สังคมได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยยึดถือหลักการไม่ใช่โทษทางอาญาอย่างเคร่งครัดสำหรับเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เว้นแต่เป็นกรณีร้ายแรงที่กฎหมายกำหนดเป็นพิเศษ การดำเนินคดีจะคำนึงถึงความรวดเร็วและให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กและครอบครัวอย่างครบถ้วนตามมาตรฐานสากล

2. แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน

เพราะการปกป้องคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ถือเป็นหลักการพื้นฐานที่รัฐควรยึดถือและปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง เพื่อป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของผู้บังคับใช้กฎหมายและเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผู้มีอำนาจจะบังคับใช้กฎหมายหรือใช้อำนาจต่อพลเมืองในเรื่องใด ๆ ก็ตาม ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เป็นบรรทัดฐานไว้แล้วอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อประชากรกลุ่มเปราะบางอย่างเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติในรูปแบบที่พิเศษแตกต่างจากการดำเนินการต่อกลุ่มคนทั่วไป และต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ สำหรับกฎหมายระหว่างประเทศ ที่กำหนดพันธกรณีแก่รัฐไทยให้ต้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนระหว่างการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมบนฐานของการคำนึงถึงผลประโยชน์และความเปราะบางจากการเป็นเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่มีมาจากการคำนึงถึงหลักสำคัญรวม 5 ประการคือ สิทธิพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สำหรับเรื่องสวัสดิภาพและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็กที่กำหนดไว้ในปฏิญญาเจนีวาในปี พ.ศ. 2466 นั้น เป็นความพยายามครั้งแรกที่จะรวบรวมเงื่อนไขต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิเด็กไว้ภายใต้เอกสารฉบับเดียวกัน ต่อมาได้รับการทบทวนและเพิ่มเติมในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อปี พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กลายมาเป็นพื้นฐานของปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิเด็กที่สมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552 (อวโรวาทัน นิยมไทย, 2552, น.342) โดยเนื้อหาสาระของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1990 ถือเป็นหลักการที่สำคัญอย่างยิ่งในการให้หลักประกันต่อสิทธิเด็กที่จะเติบโตขึ้นในอนาคต เพราะว่าเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีศักยภาพได้จะต้องเป็นเด็กที่ได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ และเด็กนั้นจะต้องไม่ถูกละเมิดในสิทธิพื้นฐานที่เด็กทุกคนจะต้องได้รับ ดังนั้น การดำเนินการเพื่อให้เด็กได้รับการดูแล ปกป้อง และคุ้มครองตามขอบข่ายและหลักการของสิทธิเด็กจึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ทุกคน ได้แก่ บิดามารดา บุคคลในครอบครัว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ทั้งโดยตรงและทางอ้อม บุคลากรในภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าเด็ก ๆ ทุกคนจะมีชีวิตอยู่รอด ได้รับการดูแลให้มีความปลอดภัย ได้มีโอกาสเติบโตและพัฒนาอย่างเหมาะสมกับช่วงวัย และมีโอกาสมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็น ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง คือ 1) เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศ 2) เอกสารทางกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ คำพิพากษาศาลฎีกา คำวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญ รวมถึงเอกสารกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง และ 3) ข้อมูลออนไลน์และสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ต จากหน่วยงานราชการ องค์กรระหว่างประเทศ และสถาบันการศึกษา

2. การรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสารจากแหล่งข้อมูลดังกล่าว

1) ค้นคว้าเอกสารและข้อมูลจากห้องสมุด สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และฐานข้อมูลออนไลน์ 2) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และความเป็นปัจจุบันของข้อมูล โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาและวันที่เผยแพร่ และ 3) จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการศึกษา ได้แก่ (1) หลักสิทธิมนุษยชนและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (2) บทบัญญัติทางกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของเด็กและเยาวชน ในกระบวนการยุติธรรม (3) แนวคำพิพากษาและแนวปฏิบัติของศาล (4) ข้อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์ ในเชิงเนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) คือ 1) วิเคราะห์เนื้อหาของ กฎหมาย เอกสารทางวิชาการ และแนวคำพิพากษา เพื่อสังเคราะห์หลักการสำคัญ 2) เปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายไทยกับ กฎหมายต่างประเทศ เพื่อค้นหาความเหมือน ความแตกต่าง และแนวโน้มในการพัฒนา

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัย ได้ ดังนี้

1. ความสำคัญ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบยุติธรรมของทุกประเทศ เพราะเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงมุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิ การฟื้นฟู และการปรับพฤติกรรมของเด็กให้กลับมาเป็นบุคคลที่สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข หลักคิดสำคัญของกระบวนการนี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดว่าการกระทำผิดของเด็กเป็นผลมาจากความไม่สมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และวุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการรับรู้และยับยั้งชั่งใจได้มากกว่า การพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและยึดหลัก “ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก” เป็นสำคัญ (best interests of the child) เนื่องจากประเทศไทยยึดหลักคิดในการคุ้มครองป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กมีที่มาจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติในการขจัดความรุนแรงต่อเด็กของสหประชาชาติ ด้านการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยให้ตระหนักถึงการคุ้มครองป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็กที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนจะอยู่ในฐานะผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเด็กตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (the Universal Declaration of Human Rights) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) (ภรณ์ เกราะแก้ว, 2565, น. 213)

2. การศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยมีพื้นฐานมาจากหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับโอกาสในการแก้ไข ฟื้นฟู และกลับตัวเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม มากกว่าการลงโทษในลักษณะเดียวกับผู้ใหญ่ การดำเนินกระบวนการดังกล่าวอยู่ภายใต้กฎหมายหลายฉบับที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรการเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาคดี ไปจนถึงการลงโทษหรือการฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคมของเด็ก โดยกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับคดีเด็กในประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่กำหนดให้มีศาลเยาวชนและครอบครัวแยกต่างหากจากศาลทั่วไป เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างเหมาะสมกับวัยและสภาพของเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กมากกว่าการลงโทษ ศาลเยาวชนมีอำนาจใช้ “มาตรการพิเศษ” ตามมาตรา 86 เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การคุมประพฤติ การส่งเข้าฝึกอบรม หรือการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินคดีมุ่งเน้นการแก้ไขพฤติกรรมแทนการจำกัดเสรีภาพ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญายังกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กอย่างชัดเจน โดยมาตรา 73 บัญญัติว่า เด็กอายุต่ำกว่า 12 ปีไม่ต้องรับโทษทางอาญาเนื่องจากถือว่ายังไม่มีความผิดที่จะเข้าใจผลของการกระทำ มาตรา 74 กำหนดว่าเด็กอายุเกิน 12 ปีแต่ยังไม่เกิน 15 ปี แม้จะกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ก็ไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลอาจสั่งให้ใช้มาตรการทางสังคมหรือการฝึกอบรมเพื่อปรับพฤติกรรมแทนการลงโทษ ส่วนมาตรา 75 กำหนดให้เด็กอายุเกิน 15 ปีแต่ยังไม่เกิน 18 ปีสามารถลงโทษได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อสะท้อนหลักการสำคัญว่าเด็กไม่ควรถูกลงโทษในลักษณะเดียวกับผู้ใหญ่ แต่ควรได้รับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของตน ทั้งนี้ ในขณะเดียวกัน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังกำหนดกระบวนการสอบสวนและพิจารณาคดีเด็กที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ โดยต้องมีพนักงานคุ้มครองเด็กหรือผู้ปกครองอยู่ร่วมในระหว่างการสอบสวน เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กถูกละเมิดสิทธิหรือถูกบังคับให้ให้การโดยไม่สมัครใจ ส่วนพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เป็นอีกกฎหมายสำคัญที่วางหลักการคุ้มครองสิทธิของเด็กในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยมาตรา 22 วางหลักการให้การคำนึงถึง “ประโยชน์สูงสุดของเด็ก” เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการทุกประการของหน่วยงานรัฐหรือศาล และยังให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเข้าให้ความช่วยเหลือหรือคุ้มครองเด็กในกรณีที่เกิดถูกกระทำรุนแรงหรือถูกละเมิดสิทธิ นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในทางอ้อมกับคดีเด็ก เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2562 ซึ่งกำหนดให้ต้องแยกสถานควบคุมเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องขังทั่วไป เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กได้รับอิทธิพลในทางลบ พระราชบัญญัติการส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองเยาวชน พ.ศ. 2550 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ที่คุ้มครองสิทธิของเด็กที่ตกเป็นพยานในคดีอาญา ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของประเทศไทยในการจัดวางระบบกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการปกป้องสิทธิของเด็กในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม

สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา มีแนวทางการจัดการคดีเด็กที่มีทั้งส่วนคล้ายคลึงและแตกต่างจากประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ แม้ต่างประเทศเหล่านี้จะมีระบบกฎหมายและประวัติพัฒนาที่ไม่เหมือนกัน แต่ล้วนตั้งอยู่บนหลักการสำคัญร่วมกันคือ “การคุ้มครองผลประโยชน์

สูงสุดของเด็ก” (Best Interests of the Child) และ “การฟื้นฟูพฤติกรรมแทนการลงโทษ” (Rehabilitation over Punishment) ซึ่งเป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) ที่ไทยก็เป็นภาคีเช่นเดียวกัน ในประเทศฝรั่งเศส ระบบกระบวนการยุติธรรมเด็กได้รับการปรับปรุงครั้งใหญ่ภายใต้ Code de la justice pénale des mineurs (CJPM) ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อปี ค.ศ. 2021 เพื่อทดแทนระบบเดิมตาม Ordonnance de 1945 โดยมุ่งให้กระบวนการพิจารณาคดีเด็กมีความรวดเร็ว ชัดเจน และสอดคล้องกับหลักพัฒนาการของเด็ก ฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการ “กันเด็กออกจากกระบวนการอาญา” (diversion) มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ โดยใช้แนวทาง “การไกล่เกลี่ยและการฟื้นฟู” แทนการดำเนินคดี เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา และการเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรม ทั้งนี้ ศาลเยาวชน (Juge des enfants) เป็นผู้มีอำนาจตัดสินโดยคำนึงถึงสถานการณ์ส่วนบุคคลของเด็กเป็นหลัก หากจำเป็นต้องควบคุมตัว เด็กจะถูกส่งไปยังสถานพินิจเฉพาะที่มีลักษณะกึ่งเปิด (semi-open institutions) และการคุมขังจะเป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น เด็กมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งศาลเยาวชนต่อศาลอุทธรณ์ (Cour d’appel) ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด การคุมขังทุกกรณีต้องได้รับการทบทวนอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินความเหมาะสมตามสภาพจิตใจของเด็ก ส่วนประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายสำคัญคือ Juvenile Act (少年法, Shonenhō) ซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง เพื่อปรับให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กฎหมายฉบับนี้ยึดหลัก “การคุ้มครองมากกว่าการลงโทษ” โดยมีศาลครอบครัว (Family Court) ทำหน้าที่พิจารณาคดีเด็กแทนศาลอาญาทั่วไป เมื่อเด็กกระทำความผิด พนักงานอัยการจะส่งเรื่องให้ศาลครอบครัวดำเนินการไต่สวนทางจิตวิทยาและสังคมเพื่อพิจารณาว่าควรใช้มาตรการใด เช่น การตักเตือน การอบรมโดยผู้ปกครอง การคุมประพฤติ การส่งไปสถานฝึกอบรม หรือการส่งไปสถานพินิจ โดยเน้นมาตรการที่ช่วยให้เด็กกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างสร้างสรรค์ อย่างไรก็ดี ญี่ปุ่นมีการแก้ไขกฎหมายในปี ค.ศ. 2022 ให้เข้มงวดขึ้นในบางส่วน โดยอนุญาตให้เยาวชนอายุ 18–19 ปี ที่กระทำความผิดร้ายแรง เช่น ฆ่าคนตายหรือข่มขืน สามารถถูกดำเนินคดีในศาลอาญาได้ ซึ่งสะท้อนแนวโน้มที่ญี่ปุ่นพยายามสร้างสมดุลระหว่างการคุ้มครองเด็กและการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และในสหรัฐอเมริกา ระบบกระบวนการยุติธรรมเด็กมีลักษณะกระจายอำนาจตามแต่ละมลรัฐ แต่โดยหลักทั่วไปได้รับอิทธิพลจากคดีสำคัญของศาลสูงสุด เช่น In re Gault (1967) ที่วางหลักว่าผู้เยาว์มีสิทธิได้รับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม (due process) เทียบเท่าผู้ใหญ่ เช่น สิทธิในการมีทนาย สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหา และสิทธิในการซักถามพยาน ในหลายมลรัฐมีกฎหมายแยกศาลเยาวชน (Juvenile Court) ออกจากศาลอาญาทั่วไป โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ อย่างไรก็ตาม บางมลรัฐอนุญาตให้ส่งคดีเด็กที่กระทำความผิดร้ายแรง เช่น ฆาตกรรม หรือความผิดเกี่ยวกับอาวุธ ไปยังศาลผู้ใหญ่ได้ (transfer or waiver) หากศาลเห็นว่าเด็กมีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะรับผิดชอบการกระทำของตน การคุมขังเด็กในสหรัฐอเมริกาจะต้องได้รับการทบทวนเป็นระยะ และมีกลไกให้เด็กอุทธรณ์หรือร้องขอปล่อยตัวได้ภายใต้หลัก habeas corpus ทั้งนี้ ในช่วงหลังมีแนวโน้มเพิ่มมาตรการไม่คุมขัง เช่น การคุมประพฤติ การบำเพ็ญประโยชน์ และการให้คำปรึกษาทางจิตสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาการกักขังเด็กเกินความจำเป็น

3. การศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการยุติธรรมและข้อกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนของประเทศไทย มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทเรื่อยมา โดยองค์กรของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการโดยตรง คือ ศาลเยาวชนและครอบครัว กับ

กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก กระทรวงยุติธรรม และเนื่องจากกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนสากล มองว่า เด็กและเยาวชนยังมีความสามารถในการตัดสินใจหรือวิเคราะห์ประมวลผลได้ไม่ดีเท่าผู้ใหญ่ ทั้งด้วยเหตุผลทางชีววิทยาอย่างฮอร์โมนและพัฒนาการด้านสมอง และเหตุผลด้านประสบการณ์ที่มีน้อยกว่าผู้ใหญ่ เมื่อเจริญเติบโตต่อมาเด็กอาจไม่ได้มีลักษณะการกระทำผิดเป็นนิสัยหรือเป็นสันดาน กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กจึงเป็นการให้โอกาสในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก จึงต้องถูก “ออกแบบขึ้น” โดยประเทศไทย ก็ใช้แนวทางเดียวกับหลักการสากล คือ การใช้ระบบศาลเยาวชน มีมาตรการเฉพาะสำหรับเด็กเยาวชน มีทีมสหวิชาชีพ มีอัยการและผู้พิพากษาที่ผ่านการฝึกอบรมเพื่อการทำงานกับเด็กมาร่วมออกแบบวิธีการแสวงหาสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำผิดในแต่ละกรณี โดยเรียกว่า แผนบำบัดฟื้นฟูพฤติกรรม

3.1 สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชนนั้น ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 74 ได้วางหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กในการควบคุมหรือคุมขังไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นว่าต้องเป็น “ทางเลือกสุดท้าย” และคำนึงถึง “สิทธิและประโยชน์สูงสุดของเด็ก” แม้กฎหมายจะกำหนดให้ศาลสอบถามเด็กก่อนมีคำสั่งควบคุมหรือคุมขัง แต่กลับไม่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวอย่างชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อีกทั้งระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ส่งผลให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมาย กระทบต่อสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิในการตรวจสอบคำสั่งที่กระทบเสรีภาพของเด็ก ซึ่งขัดต่อหลักสากลตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) และ ICCPR และสะท้อนความล้มเหลวของระบบกฎหมายเยาวชนไทยที่ยังขาดกลไกถ่วงดุลที่เพียงพอ ทั้งที่คำสั่งดังกล่าวกระทบเสรีภาพและพัฒนาการของเด็กโดยตรง นอกจากนี้ การใช้หลัก “ทางเลือกสุดท้าย” ยังขาดบรรทัดฐานเดียวกัน หลายคดีเลือกคุมขังก่อนมาตรการทดแทน ขณะที่การมีส่วนร่วมของเด็กและการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายยังไม่ทั่วถึง ภาพรวมจึงไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญเรื่องกระบวนการที่เป็นธรรมและความเสมอภาค ตลอดจนข้อ 37(d) ของ CRC ที่รับรองสิทธิทำหายความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมตัวต่อศาลหรือหน่วยงานอิสระโดยเร็ว เมื่อเทียบต่างประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ต่างเปิดสิทธิอุทธรณ์โดยตรง มีกำหนดเส้นเวลาทบทวนเร่งด่วน และใช้ทีมสหวิชาชีพช่วยประเมินความจำเป็นกับมาตรการทดแทนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ไทยสอดคล้องมาตรฐานสากล ควรแก้กฎหมายรับรองสิทธิอุทธรณ์โดยไม่ต้องขออนุญาต จัดทำแนวปฏิบัติมาตรฐานเรื่องความจำเป็นและสัดส่วนของการควบคุม เสริมสิทธิทนายและการมีส่วนร่วมที่เด็กเข้าใจได้จริง และบูรณาการนักจิตวิทยา-นักสังคมสงเคราะห์ในทุกขั้นตอน เพื่อให้การคุ้มครองเด็กมีประสิทธิภาพและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

3.2 “มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา” ตามมาตรา 86 แห่ง พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ถูกออกแบบบนแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อผันเด็กออกจากระบบคดีอาญา โดยให้อำนาจการสถานพินิจจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ต้องได้รับความยินยอมของเด็กและผู้เสียหาย ส่งให้อัยการพิจารณา และให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการ ทั้งนี้ใช้ได้เฉพาะคดีที่อัตราโทษสูงสุด “ไม่เกินห้าปี” สำหรับเด็กที่ไม่เคยต้องโทษจำคุกและสำนึกผิดก่อนฟ้อง มาตรการดังกล่าวช่วยลดการตีตรา สร้างเครือข่ายทำงานระหว่างตำรวจ อัยการ ศาล และสถานพินิจ และเพิ่มโอกาสการฟื้นฟูและลดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดสำคัญคือการยึด “อัตราโทษตามกฎหมาย” เป็นเส้นแบ่งทำให้เยาวชนจำนวนมาก แม้พฤติกรรมไม่ร้ายแรงและมีศักยภาพฟื้นฟู กลับถูกกันออกจากกระบวนการ เช่น คดีทรัพย์ที่มีเหตุฉกรรจ์หรือบางคดียาเสพติด ผลคือขัดหลักความเสมอภาค หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ หลักประโยชน์สูงสุดของเด็กในรัฐธรรมนูญ และ

แนวทาง CRC ที่เน้นความยุติธรรมรายบุคคลมากกว่าบทโทษตายตัว ตรงกันข้ามกับต่างประเทศอย่างฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น และหลายมลรัฐสหรัฐฯ ที่เปิดใช้มาตรการฟื้นฟูหรือ diversion ได้กว้างโดยประเมินจากประวัติ พฤติกรรม และความจำเป็น ในการคุ้มครองเป็นหลัก มิได้ผูกกับระดับโทษ ผลการวิเคราะห์จึงเสนอให้ปรับปรุงมาตรา 86 โดยตัดเงื่อนไข “โทษไม่เกินห้าปี” ออก เปิดดุลพินิจศาลและพนักงานยุติธรรมให้พิจารณาปัจจัยเฉพาะตัวของเด็ก กำหนดแนวปฏิบัติในการประเมินและติดตามแผน ฟื้นฟูให้โปร่งใส และคงหลักกระบวนยุติธรรมที่เป็นธรรม เพื่อให้ระบบยุติธรรมเยาวชนไทยสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชน และเป้าหมายการฟื้นฟูอย่างแท้จริง ดังนั้น ข้อจำกัดของการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ที่ กฎหมายห้ามใช้กับกรณีที่มีอัตราโทษเกินห้าปี ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้พิจารณาตามพฤติการณ์แห่งคดีหรือพัฒนาการของเด็กอย่าง ยืดหยุ่น อาจส่งผลให้เด็กต้องเข้าสู่กระบวนการควบคุมตัวโดยไม่จำเป็น และกระทบต่อสิทธิในเสรีภาพตามมาตรา 28 ของ รัฐธรรมนูญ อีกทั้งยังอาจขัดต่อหลัก “การคุมขังเป็นทางเลือกสุดท้าย” ตาม CRC มาตรา 37 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง พิจารณาแก้ไขให้สามารถพิจารณาเป็นรายกรณีโดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามวัยและหลักเมตตาธรรม

3.3 ความเหมาะสมในการกำหนดโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 15 ปีในคดีร้ายแรงสะท้อนความตึงเครียดระหว่างการคุ้มครอง สิทธิเด็กกับการคุ้มครองสังคม กฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 กำหนดว่าเด็กอายุเกิน 12 แต่ไม่เกิน 15 ปี “ไม่ต้องรับโทษ” และให้ศาลใช้วิธีการสำหรับเด็ก เช่น ตักเตือน มอบตัวให้ผู้ปกครอง คุมความประพฤติ หรือส่งสถานฝึกอบรม ขณะที่มาตรา 75 สำหรับอายุเกิน 15 ถึงไม่เกิน 18 ปีให้ลดโทษกึ่งหนึ่ง หลักการดังกล่าวยึดแนวฟื้นฟูและผลประโยชน์สูงสุดของ เด็กตาม CRC และกฎแห่งกรุงปักกิ่ง อย่างไรก็ดี ในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก เช่น ฆาตกรรม การกราดยิง หรือความรุนแรง อุกฉกรรจ์ “วิธีสำหรับเด็ก” บางกรณีมีลักษณะจำกัดเสรีภาพยาวนาน คล้ายการลงโทษโดยอ้อม ขณะเดียวกันก็ถูกวิจารณ์ว่าไม่ตอบ สัดส่วนความเสียหายและความรู้สึกยุติธรรมของสังคม ประสบการณ์ต่างประเทศอย่างฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ ชี้แนวทาง “ความยุติธรรมเฉพาะตัว” ที่ให้ศาลประเมินวุฒิภาวะ การรู้ผิดชอบ ภูมิหลัง และศักยภาพฟื้นฟูเป็นรายกรณี ใช้ มาตรการแทรกแซงทางการศึกษา/บำบัดเป็นหลัก และจำกัดเสรีภาพเฉพาะเท่าที่จำเป็น ภายใต้กรอบตรวจสอบได้ จากบริบทไทย จึงควรยกระดับมาตรฐานการตัดสินใจโดย (1) จัดระบบประเมินรายบุคคลเชิงสหวิชาชีพก่อนกำหนดมาตรการทุกครั้ง (จิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ ความเสี่ยงอาชญากรรมซ้ำ) (2) วางบันไดมาตรการที่มีโครงสร้าง ชัดเจนเรื่องระยะเวลา เงื่อนไข และการทบทวน ของศาลอย่างสม่ำเสมอ (3) กำหนดเกณฑ์ “คดีร้ายแรงยกเว้น” ที่เปิดให้ศาลใช้อำนาจตามชั้นสูงขึ้นไปเมื่อพิสูจน์แล้วว่าจำเป็นต่อ ความปลอดภัยสาธารณะ แต่ยังคงหลักฟื้นฟูเป็นแกน และ (4) ปรับปรุงมาตรา 75 ให้ศาลลดโทษ “ตามสัดส่วนความหนักเบาและ พฤติการณ์” ได้ยืดหยุ่นกว่าการลดกึ่งหนึ่ง พร้อมแนวปฏิบัติกำกับดุลพินิจ เพื่อให้คำพิพากษาสะท้อนทั้งศักดิ์ศรีของเด็ก ความ เสียหายของผู้เสียหาย และความปลอดภัยของสังคม สรุปคือ แนวทางที่เหมาะสมไม่ใช่การผลักเด็กเข้าสู่โทษแบบผู้ใหญ่หรือยกเว้น โทษอย่างตายตัว หากคือระบบที่ประเมินเฉพาะตัว เข้มแข็งด้านฟื้นฟู โปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้การจำกัดเสรีภาพเป็น “มาตรการสุดท้าย” เท่านั้น.

3.4 เมื่อเยาวชนกระทำความผิดอาญา ศาลไม่อาจลงโทษแบบผู้ใหญ่ได้ แต่ต้องใช้มาตรการที่เน้นการฟื้นฟู ตามมาตรา 75 แห่ง ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งกำหนดให้ศาลลดโทษลงครึ่งหนึ่งเสมอโดยไม่พิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหา จึงเกิดข้อถกเถียงว่า ควรเปิดโอกาสให้ศาลพิจารณาความร้ายแรงของการกระทำ เพื่อให้การลดโทษมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับพฤติการณ์ของแต่ละ คดี ในกลางของกระบวนการยุติธรรมเด็กไทยตั้งอยู่บนหลักคุ้มครองสิทธิและพัฒนาการของเด็ก กฎหมายหลักคือประมวล

กฎหมายอาญา มาตรา 73-76 และ พ.ร.บ.ศาลเยาวชนฯ พ.ศ. 2553 ที่เปิดทางให้ศาลใช้มาตรการฟื้นฟูตามมาตรา 86 แทนการลงโทษแบบผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงและรูปแบบความผิดของเยาวชนรุนแรงและซับซ้อนขึ้น ปัญหาสำคัญได้แก่เกณฑ์ “ลดโทษกึ่งหนึ่ง” ตามมาตรา 75 ซึ่งยึดช่วงอายุเป็นตัวชี้ขาดโดยไม่ได้ให้ศาลถ่วงน้ำหนัก “ความหนักเบาแห่งข้อหาและพฤติการณ์” อย่างเป็นระบบ จึงก่อความรู้สึกไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย ลดพลังยับยั้ง และทำให้การคุ้มครองสังคมอ่อนแรงลง ทั้งที่ศาลมีอำนาจเลือกใช้วิธีตามมาตรา 74 หรือกลับมาใช้โทษอาญาพร้อมลดโทษกึ่งหนึ่ง แต่ก็ยังขาดหลักเกณฑ์โครงสร้างเพื่อประเมินความรับผิดชอบ ความสุขทางจิตใจ ประวัติการกระทำซ้ำ และความเสี่ยงรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอทั่วประเทศ เมื่อเทียบต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาใช้กรอบสิทธิในกระบวนการพิจารณาอย่างเข้มแข็ง ควบคุมกลไกเบี่ยงเบนคดีและการจำแนกความรุนแรง โดยบางกรณีร้ายแรงอนุญาตให้โอนคดีสู่ศาลผู้ใหญ่ ฝรั่งเศสภายใต้ CJPM เน้นมาตรการการศึกษา การเลื่อนคำพิพากษาเพื่อประเมินพฤติกรรม และการทบทวนการควบคุมตัวอย่างต่อเนื่อง อังกฤษมีแนวปฏิบัติการลงโทษเยาวชนที่กำหนดขึ้นประเมินความร้ายแรง ความรับผิดชอบศีลธรรมและปัจจัยบรรเทาอย่างชัดเจน ส่วนญี่ปุ่นให้ศาลครอบครัวใช้ดุลพินิจกว้างในการคัดเลือกมาตรการที่เหมาะสมแก่เด็กรายบุคคล ซึ่งทั้งหมดสอดคล้องกับ CRC และกฎกรุงปักกิ่งที่ย้ำให้การคุมขังเป็นทางเลือกสุดท้ายและสั้นที่สุด

4. การศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

ผลการวิจัยพบว่า สมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 โดยเฉพาะในกรณีสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชน และข้อจำกัดของการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 และแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในกรณีความเหมาะสมในการกำหนดโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก และกรณีการพิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหาของการกระทำความผิดของเยาวชนเพื่อลดมาตราส่วนโทษ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสำคัญ ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชน พบว่า กระบวนการพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กหรือเยาวชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบยุติธรรมของทุกประเทศ เพราะเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงมุ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิ การฟื้นฟู และการปรับพฤติกรรมของเด็กให้กลับมาเป็นบุคคลที่สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข หลักคิดสำคัญของกระบวนการนี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดว่าการกระทำผิดของเด็กเป็นผลมาจากความไม่สมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และวุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการรับรู้และยับยั้งชั่งใจได้มากกว่า การพิจารณาคดีและการลงโทษเด็กจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและยึดหลัก “ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก” เป็นสำคัญ (Best Interests of The Child) เนื่องจากประเทศไทยยึดหลักคิดในการคุ้มครองป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กมีที่มาจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติในการจัดความรุนแรงต่อเด็กของสหประชาชาติ ด้านการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยให้ตระหนักถึงการคุ้มครองป้องกันและแก้ไขปัญหามารยาตของต่อเด็กที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการ

ยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าเด็กหรือเยาวชนจะอยู่ในฐานะผู้เสียหาย พยาน ผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิเด็กตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (the Universal Declaration of Human Rights) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) (ภรณ์ เกราะแก้ว, 2565, น. 213)

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยมีพื้นฐานจากหลักสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้เด็กที่กระทำความผิดได้รับโอกาสในการฟื้นฟู แก้ไข และกลับคืนสู่สังคม โดยเน้นการใช้มาตรการพิเศษแทนการลงโทษตามกฎหมายทั่วไป กฎหมายหลักคือพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งกำหนดให้ศาลเยาวชนใช้ดุลพินิจเลือกมาตรการที่เหมาะสม เช่น การอบรม คุมประพฤติ หรือบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ เพื่อแก้ไขพฤติกรรมของเด็กแทนการคุมขัง รวมถึงประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73-75 ที่จำกัดความรับผิดชอบทางอาญาและให้สิทธิศาลลดหรือยกเว้นโทษแก่เด็กตามระดับอายุและวุฒิภาวะ และในต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา ต่างก็ยึดหลักเดียวกันในการคุ้มครองผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (Best Interests of the Child) และมุ่งเน้นการฟื้นฟูพฤติกรรมมากกว่าการลงโทษ โดยฝรั่งเศสภายใต้ Code de la justice pénale des mineurs (CJPM) ใช้มาตรการใกล้เคียงและฟื้นฟูแทนการดำเนินคดี โดยศาลเยาวชน (Juge des enfants) จะพิจารณาคดีโดยคำนึงถึงสภาพส่วนบุคคลของเด็กเป็นหลัก ญี่ปุ่นมีกฎหมาย Juvenile Act ที่มุ่งเน้นการคุ้มครองและอบรมเด็กผ่านศาลครอบครัว (Family Court) พร้อมใช้มาตรการทางจิตวิทยาและสังคมเป็นสำคัญ ส่วนสหรัฐอเมริกาใช้ระบบกระจายอำนาจตามแต่ละมลรัฐ โดยศาลเยาวชน (Juvenile Court) เน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษและให้สิทธิเด็กได้รับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม (due process) ตามหลักคดี In re Gault (1967)

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาตัดสินและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า ปัญหาที่ 1 ในกฎหมายของต่างประเทศ อย่างเช่น สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ต่างก็มีการรับรองสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือคุมขังไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) ที่ให้สิทธิเด็กในการอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือคุมขังได้โดยเร็วและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากระบบของประเทศเหล่านั้นมีโครงสร้างที่เอื้อให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลคำสั่งของศาลผ่านกระบวนการอุทธรณ์ซึ่งเปิดกว้าง โปร่งใส และสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดกลไกดังกล่าวในเชิงระบบ ทำให้เด็กที่ถูกควบคุมตัวขาดโอกาสในการใช้สิทธิปกป้องตนเองหรือได้รับความเป็นธรรมในกรณีที่คำสั่งศาลมีข้อผิดพลาดหรือไม่เหมาะสม ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นควรให้มีการแก้ไขกฎหมายไทยเพื่อรับรองสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือคุมขังเด็กและเยาวชนอย่างชัดเจน ปัญหาที่ 2 ในกรณีของข้อจำกัดของการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษในประเทศไทยตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดข้อจำกัดในการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษ โดยระบุว่าเด็กหรือเยาวชนที่มีโทษจำคุกเกิน 5 ปี ไม่สามารถได้รับการบังคับใช้มาตรการพิเศษ เช่น การส่งไปสถานพินิจหรือการควบคุมตัวในลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การลงโทษตามกฎหมายอาญา ส่งผลให้กลุ่มเด็กที่กระทำความผิดร้ายแรงถูกจำกัดสิทธิในการได้รับการฟื้นฟูหรือมาตรการที่เน้นการพัฒนาและป้องกันการกระทำผิดซ้ำอย่างเหมาะสม ในขณะที่สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น รวมถึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ได้กำหนดกรอบกว้างและยืดหยุ่นมากขึ้นในการใช้มาตรการพิเศษสำหรับเด็กและเยาวชน โดยไม่มี

ข้อจำกัดตายตัวเกี่ยวกับโทษจำคุกสูงสุดที่เด็กจะได้รับ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นควรให้มีกรมมีการพิจารณาแก้ไขเพื่อเปิดช่องทางให้ศาลเยาวชนสามารถใช้มาตรการพิเศษได้อย่างเหมาะสมและยืดหยุ่นมากขึ้นในกรณีที่จำเป็น ปัญหาที่ 3 สำหรับความเหมาะสมในการกำหนดโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 15 ปีในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก ตามกฎหมายประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะสหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ประเทศเหล่านี้ไม่ได้ใช้ระบบ “ยกเว้นแบบเหมารวม” เหมือนประเทศไทย แต่กำหนดให้เด็กเล็กสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมภายใต้กรอบจำกัด และใช้มาตรการที่ยืดหยุ่นตามพฤติกรรมและความร้ายแรงของความผิด โดยยังคงเน้นการคุ้มครองและฟื้นฟู จะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านี้ไม่ได้เลือก “ไม่ลงโทษเลย” กับเด็กไม่เกิน 15 ปี แต่เลือกใช้แนวทางที่เน้นการฟื้นฟูโดยไม่จำกัดเพียงการยกเว้นโทษในทางกฎหมายเท่านั้น ทั้งยังเปิดช่องให้ศาลประเมินกรณีเฉพาะโดยคำนึงถึงความร้ายแรงของพฤติกรรมเด็ก สภาพครอบครัว และโอกาสในการปรับตัว ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กมากกว่า ในขณะที่ประเทศไทยใช้ระบบที่ดูเหมือนปกป้องเด็กโดยสมบูรณ์จากการถูกลงโทษ แต่กลับขาดมาตรการเฉพาะทางที่ยืดหยุ่นในการจัดการกับกรณีเด็กที่ก่อคดีร้ายแรงหรือมีพฤติกรรมเสี่ยงซ้ำซาก ทำให้เกิดความย้อนแย้งระหว่างหลักการ “ไม่ลงโทษ” กับการใช้มาตรการควบคุมที่เข้มข้นในทางปฏิบัติ ดังนั้น ปรับปรุงกรอบการกำหนดโทษสำหรับเด็กอายุไม่เกิน 15 ปีในคดีร้ายแรง โดยยึดแนวทางที่มีความยืดหยุ่นและเป็นรายกรณีเช่นเดียวกับกฎหมายในสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ซึ่งอนุญาตให้ศาลพิจารณาความร้ายแรงของพฤติกรรม สภาพครอบครัว และโอกาสในการฟื้นฟูของเด็ก โดยไม่จำกัดเพียงการยกเว้นโทษแบบเหมารวมอย่างในปัจจุบัน และปัญหาที่ 4 เนื่องจากมาตรา 75 แห่งประมวลกฎหมายอาญาไทยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลพิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหาหรือพฤติกรรมแห่งคดีในการลดโทษเยาวชน โดยเฉพาะเด็กอายุ 15-18 ปีที่ต้องลดโทษครึ่งหนึ่งตามมาตรา 76 โดยอัตโนมัติ ซึ่งขาดความยืดหยุ่นและไม่สะท้อนความเหมาะสมของแต่ละกรณี ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ เช่น สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ต่างมีกฎหมายหรือแนวทางที่เปิดให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาโทษตามความรุนแรงของคดี พฤติกรรม และพัฒนาการของเด็ก สอดคล้องกับหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) ที่เน้นการฟื้นฟูและความเหมาะสมเป็นรายกรณี ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขมาตรา 75 เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาความหนักเบาของข้อหา พฤติกรรม และพัฒนาการของเด็กเยาวชนอย่างยืดหยุ่น ไม่ใช้ลดโทษแบบอัตโนมัติตามมาตราส่วนเดียวกันทุกกรณี

4. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า ปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชน ตามมาตรา 74 ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ควรเพิ่มวรรคสาม ในมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 เพื่อรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กหรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในกรณีที่เด็กถูกควบคุมหรือคุมขังจากคำสั่งของศาลให้สามารถ ร้องขอให้ศาลทบทวนหรืออุทธรณ์คำสั่งนั้นได้โดยเร็ว เพื่อป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพเกินสมควรหรือการควบคุมโดยไม่จำเป็น ปัญหาข้อจำกัดของการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ควรเพิ่มเติมวรรคห้า ในมาตรา 86 เพื่อ “ขยายขอบเขตของมาตรการพิเศษ” ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวฯ พ.ศ. 2553 ให้ครอบคลุมถึงกรณีที่ เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกเกินห้าปี ซึ่งตามบทบัญญัติปัจจุบันไม่สามารถใช้มาตรการฟื้นฟูแทนการฟ้องคดีอาญาได้

ปัญหาความเหมาะสมในการกำหนดโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก ควรเพิ่มวรรคสี่ ในมาตรา 74 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เพื่อแก้ไขและปรับปรุง มาตรา 75 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้มีความยืดหยุ่นและเป็นธรรมยิ่งขึ้นต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยคำนึงถึง “พฤติการณ์แห่งคดี” และ “ความแตกต่างทางวุฒิภาวะของผู้เยาว์แต่ละคน” มากกว่าการกำหนดมาตราส่วนโทษแบบตายตัวดั้งเดิม และปัญหาการพิจารณาความหนัก เบาแห่งข้อหาของการกระทำความผิดของเยาวชนเพื่อลดมาตราส่วนโทษ ควรแก้ไขมาตรา 75 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เพื่อปรับปรุงและพัฒนา มาตรา 75 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ให้สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะแนวทาง “ความยุติธรรมเชิงฟื้นฟู” (Restorative Justice) และ “หลักความยุติธรรมเฉพาะตัว” (Individualized Justice) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพิจารณา “ตัวบุคคล” มากกว่าการพิจารณาเพียง “ตัวบทกฎหมาย”

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชน ตามมาตรา 74 ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 เนื่องจากระบบกฎหมายเยาวชนของไทยยังขาดการรับรอง “สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือคุมขัง” อย่างชัดเจน แม้บทบัญญัติในมาตรา 74 จะกำหนดให้ศาลสอบถามความเห็นเด็กก่อนมีคำสั่ง แต่ไม่ได้ให้สิทธิตรวจสอบคำสั่งโดยศาลชั้นสูงกว่า ขณะที่มาตรา 180 และมาตรา 181 รับรองการอุทธรณ์เฉพาะคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ยุติคดี ส่งผลให้เด็กไม่มีช่องทางตรวจสอบคำสั่งระหว่างพิจารณาที่กระทบเสรีภาพ เช่น การส่งเข้าสถานพินิจซึ่งอาจมีระยะเวลายาวถึงอายุ 18 ปีโดยไม่มีขอบเขตแน่นอน ช่องโหว่นี้นี้ขัดต่อหลัก “คุมขังเป็นทางเลือกสุดท้ายและสั้นที่สุดเท่าที่จำเป็น” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 มาตรา 37 (b) (Convention on the Rights of the Child, 1989, Art. 37(b) และสิทธิร้องทุกข์ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) รวมถึงสะท้อนความล้มเหลวของระบบที่ยังคงลักษณะ “กึ่งกล่าวหา” และลดทอนหลักนิติธรรม (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2565, น.41-43) ซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานสำคัญที่ยืนยันว่าเด็กมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเทียบเท่าผู้ใหญ่ (Steinberg and Scott, 1999, p.101–103) ดังนั้น ระบบไทยจึงยังขาดกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลภายใน ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลทำให้กระบวนการยุติธรรมเยาวชนไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและมาตรฐานสากล ควรแก้ไขกฎหมายให้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งคุมขังและกำหนดระยะเวลาการคุมขังให้แน่นอนเพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กอย่างแท้จริง ดังนั้น สิ่งที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยนี้ คือ การชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกฎหมายเยาวชนของไทยให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการรับรองสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชน การกำหนดกรอบระยะเวลาการคุมขังที่ชัดเจน และการพัฒนากลไกตรวจสอบถ่วงดุลภายในระบบศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไม่เพียงมุ่งเน้นการคุ้มครองในเชิงนโยบายเท่านั้น แต่ยังคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงและเป็นรูปธรรม

2. ปัญหาข้อจำกัดของการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดว่า เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมี

โทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปี จะไม่ได้รับการใช้ “มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดี” ซึ่งมาตรการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กได้รับโอกาสในการฟื้นฟู พัฒนา และแก้ไขพฤติกรรมโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการศาลเต็มรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลให้เด็กในคดีร้ายแรงถูกตัดสิทธิ์จากกระบวนการฟื้นฟูก่อนฟ้องคดีโดยสิ้นเชิง ซึ่งขัดต่อหลัก ความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) และ หลักการพิจารณารายกรณี (Individualized Justice) รวมถึงอาจละเมิด รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 และมาตรา 28 ที่รับรองสิทธิความเสมอภาคและเสรีภาพในร่างกาย (วิภาวี รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2564, น.112-115) ดังนั้น มาตรา 86 ควรได้รับการปรับปรุงให้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาเป็นรายกรณี โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา เช่น เจตนา พฤติการณ์ทางจิตใจ และความเป็นไปได้ในการฟื้นฟูของเด็ก มากกว่าการยึดเพียงระดับโทษทางอาญา เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเด็กของไทยสะท้อนทั้งหลักนิติธรรม หลักเมตตาธรรม และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลอย่างแท้จริง

3. ปัญหาความเหมาะสมในการกำหนดโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก ที่มุ่งให้ใช้มาตรการทางสังคมแทนการลงโทษทางอาญา อย่างไรก็ตาม การยกเว้นโทษแก่เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีแม้ในคดีร้ายแรง เช่น ข่มขืนชิงทรัพย์ หรือกระทำการทารุณ อาจก่อให้เกิดข้อถกเถียงทางกฎหมายและสังคมในเรื่อง “ความเหมาะสมของมาตรการลงโทษและความยุติธรรมต่อผู้เสียหาย” เนื่องจากสังคมอาจมองว่าไม่มีการรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ และอาจทำให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรม (สุวิทย์ ธีรศาวด์, 2562, น.85-87) ดังนั้น สิ่งที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย คือ ความจำเป็นในการพัฒนากฎหมายและนโยบายยุติธรรมเด็กของไทยให้ก้าวข้ามกรอบคิดแบบ “มีโทษหรือไม่มีโทษ” ไปสู่การสร้างระบบความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับวัย เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสามารถคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีของเด็ก ควบคู่ไปกับการธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ความปลอดภัย และความเชื่อมั่นของสังคมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ ค้นพบว่า “การพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน” หมายถึง กระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ซึ่งการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนมีความสำคัญในฐานะกลไกที่รัฐใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ โดยยึดหลักการ “คุ้มครองมากกว่าลงโทษ” เพื่อให้เด็กสามารถกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม การดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัวจึงต่างจากศาลอาญาทั่วไป โดยคำนึงถึงสภาพร่างกาย จิตใจ และสังคมของเด็ก ไม่เน้นการลงโทษที่รุนแรง แต่เน้นการฟื้นฟูและแก้ไขพฤติกรรม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 และมาตรา 71 ที่รับรองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม โดยระบุว่ารัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำดังกล่าว โดยมีหลักการเฉพาะ เช่น หลักการคุ้มครองผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (Best Interests of the Child) หลักการคุมขังเป็นทางเลือกสุดท้าย (Last Resort) และหลักการพัฒนาแทนการลงโทษ (Rehabilitation over Punishment) แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีทางอาชญาวิทยา เช่น ทฤษฎีการฟื้นฟู (Rehabilitation Theory) มองว่าการกระทำผิดเกิดจากสภาพสังคมหรือครอบครัวที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา ทฤษฎีการป้องกัน (Prevention Theory) เน้นให้รัฐจัดระบบช่วยเหลือก่อนเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และทฤษฎีสิทธิมนุษยชน (Human Rights Approach) เห็นว่าเด็กเป็น “บุคคลผู้มีสิทธิ” ที่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเคารพศักดิ์ศรี นอกจากนี้

ยังพบว่าในการบังคับใช้กฎหมายของต่างประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา มีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิของเด็กซึ่งตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา โดยไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการคุ้มครองสิทธิของเด็กเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรการลงโทษที่เหมาะสมกับลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำความผิด เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทั้งต่อผู้กระทำและผู้เสียหาย ขณะที่มาตรการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถป้องปรามการกระทำความผิดหรือเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกรณีคดีอาญาร้ายแรงที่เกิดจากการกระทำของเด็ก ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงระบบกฎหมายให้มีความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิและการรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำ เนื่องจากการบริหารกระบวนการยุติธรรมเด็กที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการบูรณาการระหว่างกฎหมาย จิตวิทยา และสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปในแนวทาง “ฟื้นฟูมากกว่าลงโทษ” และควรกำหนดกลไกติดตามผลหลังคำพิพากษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างยั่งยืนและลดการกระทำผิดซ้ำ

องค์ความรู้จากบทความนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการพิจารณาคดีและการบังคับโทษเด็กและเยาวชนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน หลักการพัฒนา และการคุ้มครองผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก โดยรัฐควรปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติให้ทันสมัยและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อสร้างระบบยุติธรรมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเปิดโอกาสให้เด็กได้แก้ไขตนเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การยึดหลักการ “คุ้มครองมากกว่าลงโทษ” และ “ฟื้นฟูมากกว่าการจำกัดเสรีภาพ” คือหัวใจสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งเกี่ยวกับการควบคุมหรือคุมขังเด็กหรือเยาวชน ตามมาตรา 74 ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ระบบกฎหมายเยาวชนของไทยยังขาดการรับรอง “สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือคุมขัง” อย่างชัดเจน แม้บทบัญญัติมาตรา 74 จะกำหนดให้ศาลสอบถามความเห็นเด็กก่อนมีคำสั่ง แต่ไม่ได้รับรองสิทธิให้เด็กตรวจสอบคำสั่งดังกล่าวโดยศาลชั้นสูงกว่า ขณะที่มาตรา 180 และ 181 รับรองเฉพาะคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ ยุติคดี เท่านั้น ส่งผลให้เด็กไม่สามารถอุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณาที่กระหึ่มสิทธิเสรีภาพ เช่น คำสั่งส่งเข้าสถานพินิจ ซึ่งอาจมีผลยาวนานจนถึงอายุ 18 ปีโดยไม่มีกลไกตรวจสอบ ข้อจำกัดดังกล่าวขัดต่อหลัก “คุมขังเป็นทางเลือกสุดท้ายและระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จำเป็น” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) ข้อ 37 และสิทธิในการร้องทุกข์ตามข้อ 12 ซึ่งกำหนดให้เด็กมีสิทธิแสดงความคิดเห็นและได้รับการรับฟังอย่างแท้จริง

1.2 ปัญหาข้อจำกัดของการใช้อำนาจของศาลเยาวชนในการสั่งใช้มาตรการพิเศษ ตามมาตรา 86 ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

1.3 ปัญหาความเหมาะสมในการกำหนดโทษแก่เด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ในคดีร้ายแรงผิดวิสัยของเด็ก

มาตรา 74 ประมวลกฎหมายอาญากำหนดให้เด็กไม่เกิน 15 ปีไม่ต้องรับโทษทางอาญา โดยให้ใช้มาตรการสังคมและฝึกอบรมแทน แม้สอดคล้องกับหลักคุ้มครองเด็ก แต่ในคดีร้ายแรงผิดวิสัย เช่น ฆาตกรรม ช่มชู้ หรือการทำร้ายอย่างทารุณ อาจสร้างความไม่สมดุลระหว่างสิทธิเด็กและความรู้สึกเป็นธรรมของสังคม

1.4 ปัญหาการพิจารณาความหนักเบาแห่งข้อหาของการกระทำความผิดของเยาวชนเพื่อลดมาตราส่วนโทษ

มาตรา 75 แห่งประมวลกฎหมายอาญา กำหนดให้ศาลลดโทษกึ่งหนึ่งแก่เยาวชนอายุ 15-18 ปีโดยอัตโนมัติ โดยไม่คำนึงถึงความร้ายแรงของคดีหรือระดับพัฒนาการของผู้กระทำความผิด ส่งผลให้คดีเล็กน้อยและคดีร้ายแรงได้รับการลดโทษในสัดส่วนเท่ากัน ซึ่งขัดกับหลักความยุติธรรมและแนวคิดฟื้นฟูเฉพาะบุคคล

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาขอบเขตและกระบวนการอุทธรณ์คำสั่งคุมขังในศาลเยาวชนเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายต่างประเทศ เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล

2.2 ศึกษาการปรับปรุงมาตรการพิเศษตามมาตรา 86 ให้มีความยืดหยุ่นและครอบคลุมด้านจิตวิทยาและสังคมสงเคราะห์

2.3 ควรศึกษาแนวทางการปรับระบบการกำหนดโทษสำหรับเด็กในคดีร้ายแรง โดยยึดหลัก “การแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ” แต่ยังคงความสมดุลระหว่างสิทธิเด็กและความปลอดภัยของสังคม

2.4 ควรศึกษาแนวทางกลางในการใช้ดุลพินิจของศาลในการลดโทษเด็กและเยาวชน เพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอและยุติธรรมมากขึ้น

2.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีและการบังคับโทษทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

2.5.1 ควรพัฒนาแนวทางการสอบสวนและดำเนินคดีให้เป็นมิตรกับเด็กตั้งแต่ขั้นตอนต้นของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะขั้นตอนการสอบสวน

2.5.2 ควรสร้างระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชน (Child Legal Aid System) โดยให้มีหน่วยงานกลางภายใต้กระทรวงยุติธรรม หรือสำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือด้านทนายความ และติดตามคดีของเด็กทุกประเภท

2.5.3 ควรมีการพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูและติดตามผลหลังพ้นโทษ โดยสร้างเครือข่ายระหว่างศาลเยาวชน หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ โรงเรียน และชุมชน เพื่อวางแผนการกลับคืนสู่สังคมอย่างยั่งยืน

2.5.4 ควรทบทวนหลักสูตรและอบรมบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ให้มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมและจิตวิทยาเด็ก รวมถึงหลักการสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อให้การใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษา พนักงานสอบสวน พนักงานคุมประพฤติ และเจ้าหน้าที่สถานพินิจเป็นไปในทิศทางเดียวกันและไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีของเด็ก

2.5.5 ควรพิจารณาแก้ไขกฎหมายเพื่อขยายขอบเขตการใช้ “มาตรการฟื้นฟูในชุมชน” (Community-Based Measures) เช่น การคุมประพฤติภายใต้การดูแลของครอบครัวหรือผู้นำชุมชน การเข้าร่วมโครงการจิตอาสา และการฟื้นฟูพฤติกรรมโดยใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ในโรงเรียนหรือองค์กรชุมชน มาตรการดังกล่าวจะช่วยลดการพึ่งพาการคุมขังซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง และอาจส่งผลต่อพัฒนาการทางจิตใจของเด็ก

2.5.6 รัฐควรจัดตั้งฐานข้อมูลกลางด้านคดีเยาวชน เพื่อเก็บข้อมูลสถิติการดำเนินคดี การใช้มาตรการพิเศษ การคุมประพฤติ และผลการฟื้นฟู เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการกำหนดนโยบาย ปรับปรุงกฎหมาย และพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในระดับประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กมลพร กัลยาณมิตร. (2562). การนำนโยบายการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนไปปฏิบัติในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดสมุทรสาคร, *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 7(1), 131.
- กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ และคณะผู้แปล. (2548). *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- กลุ่มประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร กระทรวงยุติธรรม. (2566). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน (Youth Justice)*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2568, จาก <https://www.djop.go.th/th/news/list>
- ฉัตรทริภา ภาชนะพวง. (2563). *การคุ้มครองบุคคลข้ามเพศในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย: ศึกษากรณีกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาชั้นสอบสวน*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพมหานคร.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2543). *กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีความผิดภัย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุญยวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์. (2564). ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ: สถานการณ์ สาเหตุ และการรับมือ. *วารสารสังคมศาสตร์*, 51(2), 1-28.
- พิชญ์สินี วงศ์ปาริโมทย์. (2557). *ปัญหาการตรวจสอบการจับกุมเด็กและเยาวชนตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: กรุงเทพมหานคร.
- ภรณ์ เกราะแก้ว. (2565). กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง*, 5(2), 213.
- สุวิทย์ ชีรสาควัต. (2562). การพัฒนากฎหมายอาญาเยาวชนไทยตามแนวคิดสิทธิมนุษยชนสากล. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 48(2), 80-94.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2565). *รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประจำปี 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- อวิการ์ตน์ นิยมไทย. (2552). การปฏิรูปกฎหมาย : LAW REFORM, *วารสารจุลนิติ*, 6(4), 342.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2562). การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวกรณีที่เกิดและเยาวชนกระทำความผิดอาหาร้ายแรงตามกฎหมายของประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(ฉบับพิเศษ), 264.
- อิงครัต ดลเจิม. (2563). หลักการแนวคิดทฤษฎีและการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. *วารสารกฎหมายและสังคมรังสิต*, 2(1), 71.

ILaw. (2553). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2568, จาก <https://www.ilaw.or.th/>

Steinberg, L., and Scott, E. S. (1999). The legal regulation of adolescence. *American Psychologist*, 54(3), 100–116.